

Eläimistä inhimillisesti

Voi vain olla pahoillaan, kun moraalifilosofinen keskustelu eläimistä on yhtä kehnoa kuin moraalifilosofinen keskustelu ihmisistä. Marraskuun kahdeksantena Hilal Sezgin esitteli kuluneena vuonna julkaistua saksankielistä eläinfilosofiaa *Neue Zürcher Zeitung*issa. Kielialueen filosofit ovat nostaneet kissan pöydälle ja omistautuneet eläimyyden filosofiselle pohdiskelulle, vaikka useimmille tähänastisille yrityksille nauravat hevosetkin. Ja näyttää siltä, ettei myöskään tuoreista teutonikontribuutioista ole Élisabeth de Fontenayn *Le Silence des bêtes*'n (1998) kaltaisten klassikoiden haastajiksi.

Eläimiltä ei näet kysytä. Kirjassaan *Tierphilosophie zur Einführung* (Junius) Berliinin Humboldt-yliopistossa eläinten mielenfilosofiaan erikoistunut Markus Wild pyrkii ymmärtämään eläimiä mentaalisten representaatioiden mallin avulla. Wildin mukaan ihminen inhimillistää eläimen liian heppoisin perustein: eläimen voisi sanoa ajattelevan vain jos se ymmärtäisi propositionaalisia

sisältöjä eli pohdiskelisi väitelauseita, mutta sialla ei ole artikuloitua käsitystä tammenterhojen mausta. Wild rajaa eläimet spesistisesti ajattelun ulkopuolelle vaikka esittelee teleosemanttisen teorian, jonka mukaan ajattelusta voidaan puhua jo silloin, kun elävällä olennolla on kyky muodostaa mielikuvia ja toimia niiden mukaisesti. Aprikointi liittyy oireellisesti pikemminkin ihmisen ja eläimen väliseen rajanvetoon kuin eläinten ymmärtämiseen.

Bioetikko Hans Werner Ingensiepin ja teologi Heike Baranzken *Das Tier* (Reclam) tyytyy vetämään yhteen aikaisempaa keskustelua antiikista nykypäivään, kun taas pitkän linjan eläinetikko Ursula Wolfin toimittama kokoelma *Texte zur Tierethik* (Reclam) sisältää aiheeseen liittyviä tekstejä, mutta Sezginin mukaan hetkittäin lähes lukukelvottomiksi lyhenneltyinä. Peter Singerin *Animal Liberationin* (1975) moraalifilosofinen myyräntyo jatkuu yhä, sillä Singerin teoksen vaikutuksesta eläinetiikka hahmottuu pikemminkin ihmisetiikan jatkeeksi kuin

omapiiriseksi alaksi, joka vaatisi kokonaan toiset lähtökohdat kuin ihmisen kognition tai moraalin erittely. Kirjansa toimituksellisessa osuudessa Wolf pohtii, sanelevatko moraalifilosofin teoreettiset lähtökohdat sen, miten hän suhtautuu eläimiin, vai onko ehkä niin, että moraalifilosofi etsii teorianensa sen mukaan miten toivoisi eläimiä kohdeltavan. Wolfin mukaan filosofit ovat perustelleet eläinten surmaamista muun muassa sillä, ettei niillä ole tulevaisuushorisonttia, mutta Sezgin etsii analogioita ja kysyy, onko oikeutettua varastaa säästöt eläkeläismummon sukanvarresta vain sillä perusteella, että mummo on unohtanut sen piilopaikan tai peräti sen olemassaolon. Eläinmoraalifilosofia kompastuu käyttämiensä ajatusleikkien kömpelyyteen. Yritykset tehdä eläimistä ihmisiin verrattavia moraalioletoja kadottavat eläimyyteen liittyvän vierauden lupauksen.

Paavali Rouenissa

Columbian yliopiston professori Mark Lilla tarttui *New York Review of Booksin* lokakuun lopun numerossa kummalliseen ilmiöön: Pyhä Paavali on ajankohtainen uusvasemmistolaisen ajattelun peruskivi. Ranskalaisen Alain Badioun englanniksi käännetty *Saint Paul: The Foundation of Universalism* (Stanford University Press 2003) on teeman perusesitys, jota Badiou itse on varioinut useissa kirjoissa. Sa-

moilla jäljillä ovat olleet myös italialainen Giorgio Agamben (*The Time That Remains*, Stanford University Press 2005) ja kaikkiin soppiin lusikkansa kiirehtivä slovenialainen Slavoj Žižek (*On Belief*, Routledge 2001).

Ilmiön taustalla Lilla tunnistaa sveitsiläissyntyisen kiertolaisprofessorin nimeltä Jacob Taubes. Hänen ahkera opetuksensa, erityisesti jäähyväisluennot Paavalista ja Carl Schmittistä, on synnyttänyt laajan

ideoiden alakasvuston, jossa politiikka, laki ja uskonto yhtyvät yhdellä iskulla. Kun Mooses saa lait Jumalalta, yhtä aikaa paljastuu Jumalan suunnitelman poliittinen puoli ja Mooseksen lain jumalainen perusta. Poliittikan ja lain alku on poikkeustilassa – Schmittin lempiteemoja – jossa suvereeni poliittis-teologinen teko luo uuden järjestelmän. Paavali on Taubesin mukaan tämän eleen mestari: niin roomalainen laki kuin

juutalainen perinnekin saa Paavalilta potkut, kun Jumalan kansa ei hänelle enää ole juutalainen, vaan universaali. *Kirje roomalaisille* 7:6: ”Mutta kun nyt olemme kuolleet pois siitä, mikä piti meitä vallassaan, olemme päässeet vapaiksi laista. Nyt palvelemme Jumalaa uudella tavalla, Hengen mukaan, emme enää vanhalla tavalla, lain kirjaimen orjina.” Eleellä on kaksi puolta: ensinnä universalisointi, joka kysyy vain uskoa Jumalaan ja Jumalan armoa, ei etnisiteettiä, ei sääntöjä, ja toiseksi kokonaan uuden järjestyksen (väkivaltainen) asettaminen.

Badiou tarttuu universalisointiin. Ranskalaisen teoriapelin sisällä tämä ote on suunnattu dekonstruktion ja muun postmodernin relativismin unelmahöttöä vastaan.

Badiou esiintyy takkia kääntämättömänä ja katumattomana vallankumouksellisenä. Lilla huomaa, kuinka Badioun ’tapahtuma’, Schmittin ’ratkaisu’ ja Paavalin muuntuminen Sauluksesta Paulukseksi ovat samaa sukua. Kyse on vallankumouksesta, jossa aavistelut ja enteet (Jeesus, Marx) muutetaan kurinalaiseksi käytännöksi. Samaa sanovat Agamben ja Žižek, ja tämän rajuuden etsinnän Lilla aavistelee kantaneen muodin hyvissä voimissa Uuden mantereen puolelle. Homma kääntyy Lilla mukaan happameksi, kun sitä käytetään niin Leninin kuin Maon puolusteluun. Voi hyvin olla, että Jeesuksen aloittama juutalainen *insurgency* roomalaista imperiumia vastaan muuttui yleispäteväksi kapinaksi vasta Paavalin myötä, mutta

Lilla mukaan Maon ja Leninin vallankumoukset muistetaan nykyään aivan muista syistä. Samalla unohdetaan Paavalin aforismi uskosta, toivosta ja rakkaudesta. Lilla aavistelee synkkiä myös Badioun tavassa siirtää erityislaadun kielto suoraan nykypäivään: Badiou kritisoi Israelin politiikan perustelemista sen kansan erityislaadulla. Parhaimman niitin Lilla kuitenkin säästää loppuun. Hän toteaa, että on helppo tunnistaa ja tuntea kaipuu räyhäkkäämpään olemassaoloon, joka murtaa porvarillisen yhteiskunnan pikkumaiset ja kahlitsevat säännökset. ”Mutta tämän kaipuun suojeluspyhimys ei ole Paavali Tarsolainen, vaan Emma Bovary.”

Köyhyyksiä

V arattomuudesta ja puutteenalaisuudesta tuli 1700-luvun lopulta alkaen suuri kiistakysymys Euroopassa. Vielä 1600-luvulla maatalouden alituo- tanto ei uhannut joukkoja, mutta XVIII vuosisadalla todettiin jo massamittaista nälkiintymistä. Valtiovallan oli puututtava peliin ja omittava kirkolta rooli kurjistuneiden vahtina ja avustajana. Lyonin yliopistossa tutkiva Caroline Chopelin-Blanc ja Tours’issa työskentelevä Alain Clément paneutuivat *Histoire, Économie & Sociétés* tämänvuotisessa kolmosnumerossa köyhyyksiasityksen muutoksiin. Heidän mukaansa modernin köyhälistön synnyssä murtui vähitellen sitkeä perinteinen näkemys osattomasta ihmisestä Kristus-hahmona. Evankeliumeista juontuva

ja etenkin Franciscus Assisilaisen vaalima teologia neuvoi käsitteellistämään jokaisen köyhän Kristuksen inkarnaatioksi. Köyhyyden pyhyys ja köyhyyden pysyvyys limittyivät.

Valistuksen ja vallankumouksen voimasta kirkonmiehetkin alkoivat nähdä köyhyydessä paremminkin laillisuuden ja uskonnollisuuden esteen. Fysiokraatiksi heittäytynyt pappi Nicolas Baudeau (1730–1792) katsoi, että ilosanomaa ei kannata julistaa, ellei ihmisten aineellisista perustarpeista huolehdita. Condorcet’n lähipiiriin noussut Lasarus-veljestä poliitikoksi sukeutunut Adrien Lamourette (1742–1794) ajatteli, että vallankumous ajaa yhtä lailla uskon kuin köyhienkin asiaa. Chopelin-Blanc ja Clément sovittelevat näitä hahmoja suorastaan sosiaalisen ka-

tolilaisuuden kumminrooliin. Tähän miehissä onkin marttyyrimittaisia aineksia, sillä Baudeau päätyi ilmeisesti hulluuden kautta itsemurhaan ja Lamourette giljotiiniin. Joka tapauksessa on selvää, että heille kristillisyyttä tarkoitti huono-osaisimpien aseman parantamista. Baudeau ajoi julkista tukijärjestelmää köyhien turvaksi ja Lamourette palopuhui ”evangelisen demokratian” puolesta. Kummallekin köyhyys oli luonnonlain vastainen ja yksilön onnea estävä tila, joka yhteiskunnan tuli korjata. Tapaukset muistuttavat tehokkaasti kirkon ja valtion, valistuksen ja uskonnon, revolution ja (anti)reformaation suhteitten monimutkaisuudesta.

Modernin minän ikä

Alain de Libera varoittelee *American Catholic Philosophy Quarterly*llyn tämän vuoden kakkosnumerossa historiallisten murrosten ajoittamisesta. Hän ei silti kaihda puolustaa omaa näkemystään siitä, milloin nykymallinen minä murtautui esiin. Toisin sanoen olio, joka sekä omistaa tietyt tilat että tekee tietyt teot. Sen mukaan on vaikeaa ajatella ajattelua muuna kuin jonakin subjektiivisena ja persoonallisena. Sisuksissamme on sisäinen minä, joka katselee sisäisellä silmällään. Pahin virhe on syyttää tästä teatterisovituksesta Cartesiusta, joka

ei suinkaan keksinyt ”mentaalista attributivismia”. Ovathan esimerkiksi Tuomas Akvinolaisen teokset täynnä Nietzschen irvistelemää hoentaa tekojen pakollisesta kuulumisesta tekijälle. Suunnilleen yhtä tökeröä on juhlia Heideggeria kokemuksen subjektin eliminoijana ja ignoorata siinä sivussa vaikkapa Schlickin tai Wittgensteinin sanomiset samasta asiasta, olkoot vaikka kuinka erilaiset.

de Liberan mukaan kunnia tai viikapäisyys meitä yhä vainoavan minän keksimisestä kuuluuakin keskiajan teologeille. He yhdistelivät luovasti yhtäältä Aristoteleen ajatuksia *hypo-*

keimenonista ja *aksidenssista*, toisaalta Augustinuksen pohdintoja *ousiasta* ja *hypostaasista*. Geneven yliopistossa keskiajan filosofian professorina vaikuttava de Libera on tohkeissaan erityisesti Petrus Johannes Olivista. Tämä 1200-luvun lopulla kirjoittanut fransiskaani totesi, että ”minun havaintoni omista teoistani riippuvat aikaisemmasta havainnosta, joka minulla on itsestäni noiden tekojen subjektina”. Tekijä edeltää tekoa. Vai edeltääkö, de Libera vihjaa, että moderni minä syntyi jo alun alkaen epävarmana, ehkä välttämättömänä mutta samalla väkikäisenä.

Moraalinen totuus

Hannoverin yliopistossa tutkiva tohtori Tatjana Tarkian käsittelee *Zeitschrift für philosophische Forschungin* kuluun vuoden kolmosviikkossa realistien ja ekspressivistien kiistaa moraalifilosofiaa. Realistien mielestä moraaliväittämät ovat totuuspäätöjä, moraalisia tosioita on olemassa moraalipuheen esitettäväksi ja eiskeptinen asenne moraalista tietoa kohtaan on oikeutettu. Ekspressivistit taas torjuvat kaikki nämä luvatomina pitämänsä kognitiivisuusvaateet ja palauttavat moraalipuheen puheeksi tuntemisista ja tahtomisista tai toivomisista. Vastapuolet ovat syvällä asemissaan: ajatusten sijasta

vaihdetaan laukauksia. Surkuteltavaa tilannetta maksaa vaivan välittää. Habermasilainen kanta on Tarkianin mukaan ”kolmatta”, sovittelvaa lajia, koska se puolustaa moraalinormien järkiperaistä perusteltavuutta, mutta kiistää niiden kykenevyyden totuudeksi. Vastaavasti voi todistella moraalipuheen tiedollisuuden puolesta, mutta myöntää, että moraaliset tosiasiat riippuvat episteemisistä pyrinöistämme ja oikeuttamisen menetelmistämme.

Tarkian pyrkii tähän suuntaan selostamalla juurta jaksain brittiloogikosta New Yorkin yliopiston filosofian professoriksi sukeutuneen Crispin Wrightin totuusteoriaa.

Wrightiläinen ’superassertibiliteetti’ tarjoaa hänen mukaansa vähimmäismääräiseen totuusoletukseen perustuvan mahdollisuuden puolustaa antirealistista mutta ei-ekspressivististä moraalifilosofiaa. Kysymys on (John Deweyn ammoin sanomin sanoin) ”oikeutetusta väitettävyydestä” jollakin puhealueella, mistä on pääteltävissä sen periaatteellinen laajempi oikeuttuvuus ja mukautuvuus informaation laajentuessa ja parantuuessa. Totuutta ei Tarkianin mukaan suinkaan tarvitse samastaa ”yliväitettävyyteen”: minimalistille riittää totuuden tällainen hahmottaminen moraalisisessa diskurssissa.

Akateemista filosofiaa akatemiassa

Filosofi Jean-Luc Marion (s. 1946) valittiin 6. marraskuuta Ranskan akatemian neljännelle tuolille viime vuonna kuolleen kardinaali Jean-Marie Lustigerin tilalle. Näin Lustigerin neuvonantajana toiminut Marion liittyi René Girardin ja Michel Serresin joukkoon Ranskan akatemian kolmanneksi filosofijäseneksi. Girardista ja Serresista poiketen hän on selkeä yliopistofilosofian edustaja, ja sellaista

akatemiassa ei ole nähty sitten filosofianhistorioitsija Henri Gouhier’n kuoleman 1994.

Marion opiskeli vuodesta 1967 lähtien École Normale Supérieuressä, Sorbonnessa ja Nanterressa muiden muassa Ferdinand Alquién, Jean Beaufret’n ja Jacques Derridan johdolla. Hän valmistui 1971 ja väitteli 1980 tutkimuksellaan *Le fondement du savoir dans la pensée de Descartes*. Hänen tunnetuimpiin

teoksiinsa kuuluvat *L’idole et la distance* (1977), *Dieu sans l’être* (1982) ja *Le Phénomène érotique* (2003). Kristillissävytteisessä fenomenologiassaan hän asettaa toisen rakkauten ajattelevan subjektin edellytykseksi. Pariisiin ja Chicagon välillä sukku-loiva Marion tunnetaan ranskalaisen nykyfilosofian elinvoiman puolustajana, Tintti-harrastajana sekä yleis- ja penkkiurheilun ystävänä.

Luonnonfilosofiajuhlissa

Tieteiden talolla Helsingissä pidettiin syyskuussa Luonnonfilosofian seuran 20-vuotisjuhlaseminaari. Tukholmalainen fysiikan emeritusprofessori Stig Stenholm arvioi aluksi seuran perustajan, kollegansa K. V. Laurikaisen filosofisia näkemyksiä. Kolmas kvanttimekaniikan asiantuntija, itävaltalaisprofessori Anton Zeilinger syventyi todellisuuskäsityksiin. Liverpoolista tulleet Peter Rowlands pohti fysiikan historiaa ja tulevaisuutta. Professori Kari Enqvistin johdolla Rowlands ja Zeilinger koetettiin haastaa myös kiistelyyn fysiikan todellisuuskäsityksistä.

Toisena päivänä pääsi ääneen filosofejakin. Puheet aloitti rehtori Ilkka Niiniluodon katsaus luonnonfilosofian osasta nykyfilosofiassa. Tuotantotalouden professori Matti Vartiainen laajensi keskustelua johtamisen filosofioihin. Neurobiologian professori Kai Kaila jatkoi esityksellä aivotutkimuksesta, mihin saatiin professori Petri Ylikosken reunahuomautukset. Tekniikan tohtori Viljo Martikaisen alustusta ”mentaalisesta realismista” kommentoi puolestaan professori Sami Pihlström. Psykologian professori Kirsti Lonka pohti kasvatusoptimismin mahdollisuuksia, mistä jatkoi tohtori Sami

Paavola. Enqvist ja tekniikan tohtori Tero Heikkilä keskustelivat tapahtuman päätteeksi elämän monimuotoisuudesta.

Martikaisen, seuran puheenjohtajan, toimijan näkökulmassa olennaista on ”ohjattu resurssien käyttö arvostetun tuloksen saavuttamiseksi”. Esitelmöijän sanoin ”elämän on pitänyt rakentaa sellainen keskus- ja ääreishermostojärjestelmä, joka pystyy palauttamaan aikaisemmin koetun mieleen nopeasti ja tilanteelle relevantilla tavalla”. Martikainen rakensi vastakohtaa yhtäältä ”Platonin ideoitten opettamisesta yhä vieläkin” ja toisaalta ”puhumisesta toisella tavalla tieteen tuloksiin tukeutuen”. Käsitellessään ”muistamisen materiaalista pohjaa” hän huomautti kuitenkin, että ”muistin todellinen rakentumistapa on pitkäaikainen ongelma tieteelle”.

Lonka halusi puhua indeterminismin, antireduktionismin ja pragmaattisen tieteellisen realismin puolesta. Geenit vaikuttavat kohtaloon, mutta eivät suoraan määrää sitä. Ihminen on ”biologisesti kulttuurinen olento”, jolle tahto, tunteet ja esimerkiksi ”sisäinen motivaatio” ovat ratkaisevia myös kaikessa tietämisessä ja toimimisessa.

